

„Vješala“, centralni spomenik, delo Vanje Radauša, iz leta 1961 posvečen žrtvam gospičke skupine taborišč, nedaleč od pravoslavne pokopališča v Jasikovcu pri Gospiću. Uničeno med zadnjo vojno, ni obnovljeno.

Smiljan, 30. junij 2018. Postavljanje Častnega križa ob masovnem grobišču.

Jama Babanj nad vasjo Smunačinovo, Velebit;
Foto: Dani(j)el Simić 2021.

Smiljan Nikole Tesle, kraj stradanja srbskega naroda leta 1941

Vas Smiljan se nahaja v samem epicentru področja gospičke skupine taborišč. Srbski previvalci Smiljana in okolice so nastradali s strani Neodvisne Države Hrvaške.

Na začetku Druge svetovne vojne je na čelu Smiljanske parohije v Gospiću bil protojerej Matija Stijačić. Služboval je v Ameriki in Kanadi, se je pa na predlog Nikole Tesle s katerim je bil v zelo dobrih odnosih, vrnil in začel službovati v cerkvi v kateri je prej služboval Milutin Tesla, oče Nikole Tesle. Tu je kot protojerej Smiljanske parohije bil od leta 1935. do 12. aprila 1941.

Takrat so ga aretirali ustaši in odpeljali v gospičko kaznilnico, kjer je bil strašno mučen. Življenje je izgubil na Velebitu, njegovo izmučeno telo pa so vrgli v eno izmed velebitskih jam. Njegov sin Slavko je jeseni leta 1941 začel iskati telo svojega očeta, vendar so tudi njega ustaši ujeli in ubili v Gospiću.

Desno ob vhodu v pravoslavno cerkev Svetih Apostolov Petra in Pavla v Smiljanu se nahaja masovno grobišče s telesi ne manj kot 560 Srbov iz Smiljana in okolice, med katerimi so tudi družinski člani Nikole Tesle, ki so jih ustaši pobili med letoma 1941. in 1945.

Združenje Jadovno 1941. je ob tem grobišču leta 2018. postavilo lesen pravoslavni križ, Eparhija zgornjekarlovaška takoj za tem pa še mramorni, delo in darilo pokojnega kiparja iz Jadovna Mirka Čelića. Nad grobiščem se nahaja pravoslavno pokopališče, zaraslo v gozdu.

Na zidovih cerkve v Smiljanu lahko razen religijskih prizorov vidite tudi fresko z motivi birna Nikole Tesle, Svete „Novomučenike“ Jadovna, fresko posvečeno žrtvam ustaškega taborišča smrti Gospić - Jadovno - Pag.

Združenje meščanov "Jadovno 1941."

Naslov: Cerska 38, 78000 Banja Luka, R. Srbska, BIH | Tel: +387 65 511 130 Email: udruzenje@jadovno.com

www.jadovno.com

41 Jadovno

SLO

Združenje potomcev in spoštovalcev žrtev kompleksa taborišča smrti Neodvisne Države Hrvaške, Gospić - Jadovno – Pag, leta 1941.

DA SE NE POZABI

Jadovničani nesejo Častni križ na rt Slana pobitim Srbom na otoku Pagu leta 1941.

Film: „Krst nad jamom“

Pokolj.org

JADOVNIŠKI RAZGLAS

Mi, potomci in spoštovalci jadovniških žrtev smo leta 2010, sedemdeset let po zločinu, genocidu nad srbskim narodom s strani Neodvisne Države Hrvaške, ustanovili 24. junij kot „Dan spomina na Jadovno 1941. „

Na območju ki je zajemala ta monstrum država ne obstaja niti ena srbska družina, od katere direktni ali kolateralni sorodniki niso nedolžno nastradali s strani zloglasne NDH.

Kompleks taborišča smrti Gospić – Jadovno – Pag je bil prvi dobro načrtovan NDH center za ubijanje.

Tako je ta zločin postal zgodovinski in družbeni problem do katerega moramo biti dostojanstveni in odgovorni.

V krajšem času kasneje ni bilo nikjer takšnih masovnih likvidacij. O tem sodijo prejšnja pripravljenost in naravne okoliščine terena, saj na relativno majhnem prostoru obstaja veliko število kraških jam, kjer so žrtve večinoma likvidirane z manualnimi postopki, s klanjem in macolami ubite in odvržene. Žrtve so bile v glavnem Srbi in Židi, bilo pa je tudi nekaj drugih.

Pripadali so vsem nomenklaturam in poklicom tedanjega časa. Tukaj je na brezobziren način likvidirano tudi 73 pripadnikov cerkvenega služenja Srbske pravoslavne cerkve, kar pomeni vsak tretji od skupnega števila likvidiranih v NDH.

Pripeljani so z vseh prostorov in zajeli vse socialne strukture, kar nam pomeni pravilo genocidnih postopkov in uporabe rasnih zakonov proti nehrvatom NDH.

Dejstvo da je to bil prvi in masoven zločin ter da se o njem preprosto ni govorilo zaradi tehniških razlogov, s širjenjem italijanske reokupacijske cone ta masovni zločin predstavlja antičloveško obnašanje, ki do danes ni obsojano v zgodovinskem smislu.

Nasprotno, zanemarjeno je do negacije. To nas prisiljuje da z veliko bolečino in z najboljšo namero povemo javnosti naj bo z nami v skupni komemoraciji.

Mrtvi nimajo glasu, ne morejo se braniti, saj niso mogli braniti niti svoja gola življenja.

Naša skupna dolžnost je da njihova zašasna prebivališča branimo, spoštujemo ostanke pokopanih, odkrivamo spomenike in znamenja, molimo se za njih in da zločin prikažemo z vsemi civilizacijski sredstvi.

Taborišče Jadovno, 24. junija 2010.

V kratkem o kompleksu taborišča smrti Gospić - Jadovno - Pag 1941.

Že aprila 1941. so oblasti Neodvisne Države Hrvaške z zakonskimi ukrepi ozakonile zločin in začele z odpiranjem koncentracijskih taborišč: “Danica“ pri Koprivnici in “Gospić“ v Liki.

Taborišča so bila organizirana pred 25. novembrom 1941, ko je „poglavnik“ NDH Ante Pavelić izdal Zakonski ukrep in napotil določene osebe na prisilno bivanje v zbirna in delovna taborišča. Ustaši so s podporo in pomočjo lokalnega hrvaškega prebivalstva začeli že naslednji dan po razglasitvi NDH, torej 11. aprila, aretirati Srbe iz Gospića in okolice in jih pretolčene zapirati v kaznilnico Okrožnega sodišča (Gerihl) in na ograjeno dvorišče, kjer je lahko kratek čas bivalo 2.500 - 3.000 aretiranih ljudi.

Ustaši in ostali hrvaški vojaki so že maja in na začetku junija začeli z vlaki s celotnega območja NDH privržati v živalskih vagonih veliko število moških, žena in otrok, večinoma Srbov ali Židov. Prostor taborišča Gospić je postal kmalu premajhen, zato je Ministrstvo za notranje zadeve NDH na čelu z Andrijo Artukovićem na velebitskem zapečju in na otoku Pagu, daleč od oči javnosti, odprlo štiri nova taborišča in tako je nastalo taborišče smrti Gospić – Jadovno – Pag.

Spominska plošča na Slani, otok Pag, za ne manj kot 8.000 žrtev, trikrat postavljena in uničena 1991, 2010. in 2013. Do današnjega dne ni obnovljena.

Taborišče smrti „Jadovno“ je bilo odprto v prvi polovici maja leta 1941. na Velebitu, 22 km severozahodno od Gospića, na odprtem ki se imenuje Čačić-dolac, na 1.200 m nadmorske višine, globoko v gozdu, dolžine 50 in širine 25 metrov. V začetku junija je ta površina razširjena na 90 x 70 m, 24. junija pa na dokončno površino 180 x 90 metrov. Okrog je bila 4 metra visoka dvojna bodeča žica.

V bližini je ena izmed kraških jam, kjer so bile ubite žrtve.

Smiljan, Luka 19. junija 2021. na Dan Spomina na Jadovno 1941.

Istočasno na otoku Pagu, na rtu Slana so formirali eno taborišče za Srbe in drugo za Žide. V kompleks taborišča so vključili prostor za zbiranje na železniški postaji Gospić in taborišča za zbiranje Ovčara in Stupačinovo (Baške Oštarije) in številne jame v Liki in na Velebitu ter podvelebitsko področje, kraje za likvidacije.

V kraju Metajna na otoku Pagu so v treh objektih formirali prvo taborišče za žene in otroke v Drugi svetovni vojni.

V kompleks taborišča smrti je po raziskovanju dr. Đura Zatezala od 11. aprila do 21. avgusta 1941, torej v samo 132 dneh, pripeljano s celotnega območja NDH 42.246 moških, žena in otrok, kjer je na krut način bilo pobitih ne manj kot 40.123. Od tega števila je bilo najmanj 38.010 Srbov, med njimi tudi 73 pripadnikov cerkvenega služenja Srbske pravoslavne cerkve.

Najmanj 2.123 ljudi je ostalo živih, ker so italijanski fašisti z reokupacijo tega območja preprečili njihovo likvidacijo. Od 19 - 21. avgusta 1941. so jih transportirali z vlaki v taborišče Jastrebarsko, kjer so ostale ženske in otroci, ostali pa so transportirani v komaj formirano

taborišče Jasenovac skupaj s prvimi ujetimi iz taborišč Krapje in Bročice (taborišče Jasenovac 1 in 2).

Telesni ostanki nesrečnih žrtev niso nikoli ekskurirani iz kraških jam, identificirani in pokopani. Manjše število spominskih plošč, ki so postavljene po Drugi svetovni vojni, je popolnoma uničeno med vojno devedesetih let..

Združenje meščanov Jadovno 1941. poskuša od konca leta 2009 poskuša s svojo aktivnostjo obelodaniti resnico o zločinu Genocida ki se je zgodil na tem prostoru, najti in označiti pozicije kraških jam in drugih masovnih grobišč, obnoviti skromne spomenike in ohraniti spomin na nedolžne žrtve.

Od leta 2010. združenje organizira junija komemoracije v Liki, na Velebitu in na otoku Pagu kot dan spomina na Jadovno 1941. V desetih krajih, kjer je bilo masovno ubijanje, je združenje postavilo lesene pravoslavne križe.